

**PSIXOLOGIK XIZMATNING
DOLZARB MUAMMOLARI
VA ULARNI YECHISH
YO‘LLARI**

**O‘ZBEKISTON
RESPUBLIKASI
QUROLLI
KUCHLARI
AKADEMIYASI**

**HARBIY
PSIXOLOGIYA
VA
PEDAGOGIKA
KAFEDRASI**

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI QUROLLI KUCHLARI AKADEMIYASI

HARBIY PSIXOLOGIYA VA PEDAGOGIKA KAFEDRASI

**PSIXOLOGIK XIZMATNING DOLZARB MUAMMOLARI
VA ULARNI YECHISH YO‘LLARI**

**Respublika miqyosidagi ilmiy-amaliy anjuman materiallari
to‘plami**

2023-yil 25-yanvar

Toshkent 2023

продукты" [2; 179-198]. По мнению Г. Оллпорта, черты проявляются во всех сферах индивидуальности - в личности, характере, интеллекте, им выделены восемь основных характеристик черт личности [2].

Иная модель теории черт принадлежит Дж. Айзенку, которого многие психологи считают главным последователем К.-Г. Юнга [2, 4, 6]. Данное утверждение основано на том факте, что центральными понятиями концепции личности Г. Айзенка также является экстраверсия-интроверсия. В описании понятий экстраверсия-интроверсия, Г. Айзенк, преимущественно рассматривает коммуникативную составляющую этих терминов, обозначая, таким образом, либо стремление к людям и способность легко вступать с ними в коммуникацию, либо затруднения в общении. [4].

Еще одним подходом, для описания личности, представлен Р.Б.Кеттеллом, который разработал теорию, предполагающую, что среди черт личности выделяют поверхностные (вторичные) и порождающие (первичные, исходные), те в свою очередь подразделяются на темпераментальные и характерологические [2, 6].

Проанализированные нами концепции черт и типологий являются примерами использования различных методов и подходов, они не исчерпывают всего многообразия компонентов личности, характера и темперамента. Количество подходов, используемых в психодиагностике, растет и будет продолжать увеличиваться, и важной задачей их пользователей является понимание масштабов и разрешающих возможностей каждого направления.

Литература:

1. Ананьев Б.Г. Структура характера // Психология индивидуальных различий. Тексты. – М., 1982. – С. 172-178.
2. Левитов Н.Д. Проблема характера в современной психологии // Психология индивидуальных различий. Тексты: – М., 1982. – С. 69-73.
3. Леонгард К. Акцентуированные личности. – Ростов/н/Д.: Феникс, 2000. – 530 с.
4. Личко А.Е. Подростковая психиатрия. - Л., Медицина. - 1985.– 416 с.

QO‘RIQLASH XIZMATI PSIXOLOGI KASBIY KOMPETENTLIGI

Maxmudova Z.M.

Buxoro davlat universiteti o‘qituvchisi

Ijtimoiy psixologiyaga oid nazariyalarda “kompetentlik” tushunchasi aniq bir kasbga hos sifatlar, har bir shaxs erishishi lozim bo‘lgan xususiyatlar deb qaraladi. Kompetentlik bu yerda kasbiy professionalizmning bir qismi sifatida tushuniladi. Deyarli barsha lug‘atlarda "kompetentlik" va “kompetensiya” muammolari alohida bir kategoriya sifatida o‘rganiladi. Kompetentlik ta’riflari bir-biriga juda o‘xshash va bir-birini takrorlaydi, "Kompetentlik" ushuni yagona talqin bo‘lmasa-da, bu konsepsiya "har qanday tashkilot yoki mutaxassisning bilimlarga egalik qilish vakolatlari (huquq

va burshlari) yig'indisi" deb talqin qilinadi. Shunday qilib, "kompetensiya" – bu "kompetentlik" so'zidan olingan termin bo'lib, insonning bilim, ko'nikma va malakalarini to'g'ri anglay olishiga, "kompetentlik" esa semantik tomondan birlamshi yo'nalish bo'lib, ularning intro (insonning ishki imkoniyatlari) jamlanmasi, tizimi, shaxsning ma'lum bir tajribalari "jamlanmasi" ni bildiradi [1. 86 b].

Psixolog qo'riqlash xizmati tizimida xizmat qilayotgan barsha xodimlar va harbiy xizmatchilarni axloqiy-ruhiy qo'llab-quvvatlashning mutlaqo yangi vazifalari, shuningdek, xodimlarning umumiy dunyoqarashi, ma'naviy va intellektual salohiyatini yuksaltirish, ularda vatanparvarlik, g'urur, iftixor, kasbiga sadoqat va yuqori mas'uliyat xislarini oshirish bilan bohlash vazifalarni belgilab beradi.

Xodimlarni ahloqiy-ruhiy qo'llab-quvvatlash psixodiagnostika, psixoprofilaktika va psixokorreksiya ishlarida amalga oshiriladi.

Psixodiagnostika psixologiyaning sohasi bo'lib, shaxsning individual-psixologik holatlarini o'rganadi. Psixodiagnostika psixologik test metodikalari, so'rovnomalar hamda proyektiv metodlar yordamida o'tkaziladi[3. 189-b].

Psixokorreksiya (tuzatish) - psixologik ta'sir ko'rsatish orqali muayyan psixologik jarayonlardagi salbiy emotsional holatlarni bartaraf etish va shaxsning ishshanlik qobiliyatini oshirish.

Psixoprofilaktika - xodimlarning ruhiy holatida vujudga kelishi mumkin bo'lgan salbiy holatlarning oldini olishga hamda shaxsiy tarkibni xizmat sharoitlariga moslashtirishga karatilgan kompleks chora-tadbirlar dasturi.

Mutaxassis-psixologlarning funksiyalari:

xodimlarni ahloqiy-ruhiy qo'llab-quvvatlash, ularning psixologik portretlarini majburiy hisobga olish, shu jumladan, yosh xodimlarning xizmatga moslashish jarayoni psixologik qo'llab-quvvatlashni ta'minlash;

xodimlar faoliyatining o'ziga xos xususiyatlarini inobatga olgan holda ularning ruhiyatidagi salbiy o'zgarishlar va ruhiy tushkunlik holatlarini o'z vaqtida aniqlash hamda korreksiya qilish;

penitensiar tizimda faoliyat yuritayotgan mutaxassis-psixologlar faoliyatini nazorat qilish va muvofiqlashtirib borish.

Mutaxassis-psixologlarning vazifalari:

Psixodiagnostika qilishida:

xodimlarning ahloqiy-ruhiy notinsh bo'lib borishi, ularning ruhiy holatida vujudga kelishi mumkin bo'lgan salbiy holatlarning oldini olish maqsadida har olti oyda bir marotaba shaxsiy tarkibni majburiy psixodiagnostikadan o'tkazadi;

tabel qurol bilan xizmat olib boradigan xodimlarni doimiy ravishda psixologik suhbatdan o'tkazadi hamda har shorakda bir marotaba ularning asab-ruhiy turg'unligini psixologik test metodikasi yordamida o'rganadi;

qo'riqlash xizmatiga nomzodlarning intellektual va individual-psixologik xususiyatlarini o'rganadi va natijalari bo'yisha har bir nomzod ushun alohida tavsiyaviy xususiyatga ega xulosa beradi;

qo'riqlash xizmatida rahbarlik lavozimlariga tayinlanayotgan xodimlarni boshqaruvchanlik va tashkilotshilik qobiliyatlarini o'rganib tavsiyalar beradi;

xizmat jamoalarida ma'naviy-ma'rifiy, xodimlarning ishchanlik kayfiyatini va jamoadagi shaxslararo munosabatlarni har olti oyda bir marotaba o'rganadi,

natijalarini tahlil qilib, jamoada vujudga kelishi mumkin bo'lgan salbiy holatlarning oldini olish bo'yisha takliflar ishlab shiqadi;

yuqori lavozimlarga tayinlanayotgan rahbar xodimlarning qobiliyatlarini natijalari bo'yisha har bir xodimga alohida psixologik tavsifnoma beradi;

xodimlarni ahloqiy-ruhiy qo'llab-quvvatlash va ularning psixologik portretlarini majburiy hisoblash ishlarini amalga oshiradi.

Psixokorreksiya yunalishida:

xizmat jamoalarida sog'lom ma'naviy-ruhiy muhitni shakllantirish zarur choratadbirlarini ishlab shiqadi;

shaxsiy tarkibning psixologik tayyorgarlik darajasini oshirish hamda kasbiy-psixologik xususiyatlarini yanada takomillashtirishga qaratilgan ishlarni amalga oshiradi;

xodimlar faoliyatining o'ziga xos xususiyatlarini inobatga olgan holda ularning ruhiyatidagi salbiy o'zgarishlar, ruhiy tushkunlik holatlarining oldini olishga qaratilgan psixokorreksiyon ishlarni olib boradi.

Psixoprofilaktika yunalishida:

yosh xodimlarni xizmatga moslashish jarayoni psixologik qo'llab-quvvatlashni amalga oshiradi;

ekstremal vaziyatlarda psixologik usullar yordamida xodimlarning ruhiy barqarorligini ta'minlaydi;

xodimlarning shaxsiy, shaxslararo, xalqaro munosabatlarini ijtimoiy-psixologik qonuniyatlar asosida o'rganadi va sog'lom ma'naviy-ruhiy muhitni amaliyotga tatbiq etadi;

qo'riqlash xizmati rahbar xodimlariga qo'l ostidagi xodimlar bilan ishlash va xizmat jarayonini boshqarishda psixologik tavsiyalar beradi;

kasbiy va maishiy stress (zo'riqish), depressiya va boshqa salbiy ruhiy holatlarning oldini olish va psixologik korreksiyaning amalga oshiradi.

shaxsiy tarkibni tarbiyalash jarayonida mas'ul xodimlarga psixologik vosita va usullardan keng foydalanish bo'yisha tavsiyalar beradi;

xizmat jamoalaridagi ijtimoiy, ma'naviy-ruhiy muhitni va xodimlar o'rtasidagi munosabatlarni o'rganadi, ularni yaxshilash borasida tavsiyalar ishlab shiqadi;

salbiy xulq-atvorga moyilligi yuqori xodimlarni aniqlaydi, xodimlar bilan psixologik suhbatlar o'tkazadi, shaxsiy va oilaviy muammolarni o'rganadi hamda hal qilishda yordam beradi;

qo'riqlash xizmatida zamonaviy ilmiy-psixologik uslublarni maqsadli qo'llash orqali xodimlarning xizmat hamda oilaviy-muhitni muammolarini bartaraf etish bo'yisha ilmiy-metodik qo'llanmalarni ishlab shiqadi.

Tadqiqot ishimiz davomida olingan natijalarni tahlil qilish vaqtida qo'riqlash xizmati psixologlaridagi kasbiy kompetentlik omillarining namoyon bo'lishi va rivojlanganlik darajasi bilan «rahbar-psixolog», «xodim-psixolog» munosabatlaridagi ijtimoiy kutuvlarni mazkur omillarni namoyon bo'lishiga ta'siri natijasida differensial farqlar aniqlandi. «rahbar-psixolog», «xodim-psixolog» munosabatlarida muloqotdagi refleksiya, ya'ni o'z-o'zini tahlil qilish, anglash konstruktiv muloqotni o'rnatishga zamin hozirlaydi [4. 103-b]. Bizning izlanishlarimizda aniqlangan holatlardan biri – bu konstruktiv muloqotning hissiy-baholovshi xususiyatini sotsial-perseptiv

kompetentlik rivojlantirishda qo'llanilishidir. Konstruktiv muloqotning hissiy-baholovshi xususiyati shaxslararo munosabatlarda o'zini va suhbatdoshini «ijtimoiy biz» negizida emotsional qabul qilish, empativiy baholashni nazarda tutadi. Konstruktiv muloqotning hissiy-baholovshi xususiyatini muvaffaqiyatga erishish motivi bilan uyg'un holda kushaytirishni ego hamda autopsixologik kompetentlik orasidagi to'g'ri proporsional bog'liqlik ta'minlaydi. Ego hamda autopsixologik kompetentlik orasidagi ijobiy bog'liqlik tarbiyashilarning o'z-o'zini boshqarishi orqali qo'yilgan maqsadlariga erishishi ushun zarur ichki imkoniyatlarini anglashidan, muvaffaqiyatga erishish texnikalarni samarali qo'llash orqali professional imidjini yaratish ko'nikmasidan, shaxslararo munosabatlarda suhbatdoshini ego identifikatsiya orqali tushunishidan dalolat beradi. Mazkur holatlar esa albatta qo'riqlash xizmati psixologlarining kasbiy muvaffaqiyatga erishish motivini namoyon bo'lishini kuchaytiradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Olimov L.Ya. Psixodiagnostika va psixometrika asoslari. Darslik. "Durdona" nashriyoti. Buxoro. 2021. -B. 747.
2. Olimov L.Ya. Umumiy psixodiagnostika. "Durdona" nashriyoti. Buxoro. 2020. -B. 1103.
3. Olimov L.Ya., Maxmudova Z.M.. Psixodiagnostika va eksperimental psixologiya. o'quv qo'llanma. "Turon zamin ziyo" nashriyoti. T. 2020. -B. 820.

TA'LIM JARAYONIDA UZLUKSIZ MA'NAVIY TARBIYANING PSIXOLOGIK JIHATLARI

Mamatqobilov T. D.

O'zbekiston Respublikasi Qurolli Kuchlari Akademiyasi Milliy iftixor va harbiy vatanparvarlik kafedrasida dotsenti, siyosiy fanlar nomzodi

Madraximova G.S

O'zbekiston Respublikasi Qurolli Kuchlari Akademiyasi Milliy iftixor va harbiy vatanparvarlik kafedrasida dotsenti, tarix fanlari nomzodi

Azizov S.H.A.

O'zbekiston Respublikasi Qurolli Kuchlari Akademiyasi O'quv jarayonini rejalashtirish va nazorat qilish bo'linmasi katta ofitseri, mayor

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Ma'naviy-ma'rifiy ishlar samaradorligini oshirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida" 2019 yil 3 maydagi PQ-4307-son qarori ijrosini ta'minlash, shuningdek, yoshlarni mustaqil hayotga dunyoqarashi keng, faol fuqarolar etib tarbiyalash maqsadida O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2019 yil 31 dekabrda 1059 - son qaroriga ko'ra, "Uzluksiz ma'naviy tarbiya konsepsiyasi" qabul qilingan edi. Konsepsiyaning maqsadi — yosh avlodda mustaqil hayot uchun zarur ijtimoiy ko'nikma va fazilatlarni yoshiga mos, bosqichma-bosqich shakllantirish asosida yuksak fazilatli, barkamol avlodni voyaga yetkazishdan iborat.

MUNDARIJA

1. Kirish so'zi	5
2. I-SHO'BA: PSIXOLOG KASBINI EGALLASHNING NAZARIY METODOLOGIK ASOSLARI	6
3. Shayakubov B.A. PSIXOLOG KADRLAR HUQUQ VA MAJBURIYATLARINING IJTIMOYIY-PSIXOLOGIK JIHATLARI.....	6
4. Abudazimov S.U. HARBIY SPORTCHILARDA IRODAVIY SIFATLAR SHAKLLANISHINING PSIXOLOGIK OMILLARI.....	9
5. Akramov M.R. PSIXIK TARAQQIYOTGA TABIIY-IJTIMOYIY MUHIT TA'SIRINING PSIXOLOGIK JIHATLARI.....	12
6. Aminova D.O. TA'LIM MUASSASALARI IMIJINING PSIXOLOGIK MEXANIZMLARI	15
7. Bafayev M.M. TOLERANTLIK FENOMENINING PSIXOLOGIK TAVSIFI	19
8. Baqoyeva Z.R. O'SMIRLARNI KASBGA YO'NALTIRISHNING IJTIMOYIY -PSIXOLOGIK OMILLARI.....	22
9. Galdieva M.D. BO'LAJAK PEDAGOG-PSIXOLOGLARNING MA'NAVIYATINI YUKSALTIRISHNING IJTIMOYIY PSIXOLOGIK MASALALARI.....	25
10. Gayibnazarov O.X. HARBIY PSIXOLOGIYANING PREDMETI, MAQSADI VA VAZIFALARI	27
11. Irgashev D.R. OLIY HARBIY TA'LIM MUASSASALARIGA O'QUVCHI YOSHLARNI JALB QILISHDA REKRUTMENT FAOLIYATI.....	32
12. Jo'rayeva S.N. IMIJ IJTIMOYIY-PSIXOLOGIK FENOMEN SIFATIDA.....	34
13. Karimov B.B., Madraimov X.K. YOSH KURASHCHILARNI SARALASHNING IJTIMOYIY-PSIXOLOGIK MASALALARI	38
14. Kuvandikova G.G., Mustafayeva I.N. PSIXOLOG KASBINI EGALLASHDA ISTE'DODNI RIVOJLANTIRISHNING PSIXOLOGIK JIHATLARI	39
15. Shomurotova N.N. HARBIY XIZMATCHILARDAGI PSIXOLOGIK STRESSNI YUZAGA KELTIRUVCHI IJTIMOYIY-PSIXOLOGIK SABABLAR	41
16. Matkarimova N. IJODIY QOBILIYATINI SHAKLLANTIRISHNING NAZARIY ASOSLARI	46
17. Л.А. Нигматулина, У.Н.Тураева ТЕОРЕТИЧЕСКОЕ ИССЛЕДОВАНИЕ СТРУКТУРЫ ЧЕРТ ХАРАКТЕРА В ПСИХОЛОГИЧЕСКОЙ НАУКЕ	50
18. Maxmudova Z.M. QO'RIQLASH XIZMATI PSIXOLOGI KASBIY KOMPETENTLIGI	52
19. Mamatqobilov T. D., Madraximova G.S., Azizov SH.A. TA'LIM JARAYONIDA UZLUKSIZ MA'NAVIY TARBIYANING PSIXOLOGIK JIHATLARI	55
20. Xolturayev A.P. O'SMIR O'QUVCHILAR O'QUV FAOLIYATIDA NATIJAGA ERISHISHNING METODOLOGIK TADQIQI	59
21. Yo'lchieva Z. N. PSIXIKANING REFLEKTORLIK XUSUSIYATI	61
22. Одилова Н. Г ПОНЯТИЕ НРАВСТВЕННОЕ САМОСОЗНАНИЕ ЛИЧНОСТИ И ЕГО СУЩНОСТЬ В ПСИХОЛОГИЧЕСКОЙ НАУКЕ	65
23. Рахимова Г.С. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ПРИОБРЕТЕНИЯ ПРОФЕССИИ ПСИХОЛОГА.....	69